

Landbouw in de eenentwintigste eeuw

Van roofbouw naar opbouw

KITTY NOOY

De industriële landbouw zit op een dood spoor. Daarover leken alle aanwezigen van de themadag Landbouw in de eenentwintigste eeuw het eens. Die themadag werd op 6 oktober 2010 georganiseerd door de vereniging Netwerk Vitale Landbouw en Voeding (NVLV), een landelijke beweging van zeer betrokken boeren en wetenschappers die de landbouw en veeteelt naar een meer verantwoord plan willen trekken: 'Onze droom is dat boeren en tuinders weer met plezier en vertrouwen in eigen wijsheid in verbinding staan met de natuur, waardoor zij gezonde vitale voeding kunnen produceren en kunnen zorgen voor gezonde dieren en een duurzaam gebruik en beheer van ons landschap.'

Meer dan tweehonderd bezoekers kwamen op de themadag af, waaronder geïnteresseerde boeren, wetenschappers, betrokken burgers en een groep studenten uit de agrarische sector. Herman Wijffels, sinds 1 juni 2009 deeltijdhoogleraar Duurzaamheid en Maatschappelijke Verandering aan de Universiteit Utrecht, opende de dag: 'We leven in een cruciale periode, want we staan aan het einde van de industriële tijd. Sommige uitgangspunten daarvan gelden niet meer, zoals de aanname dat de aarde een onuitputtelijke bron is. We overbelasten onze natuurlijke hulpbronnen. Door alle welvaart en industriële successen leven we inmiddels ruimschoots buiten de grenzen van het draagvermogen van de aarde: op 21 augustus dit jaar hadden we ons vermogen voor dit jaar al opgebruikt. We zullen dus methoden van produceren en consumeren moeten ontwikkelen om met de zeven miljard mensen op aarde binnen de grenzen van dit draagvermogen te blijven.'

Verminderde voedingswaarde

Er volgde een dag waarin de stikstof, fosfor en ammoniakemissie je om de oren vlogen. Daar had een leek als ik geen (biologische) kaas van gegeten. De kern van het verhaal was me echter meer dan duidelijk: gezonde voeding draagt bij aan de gezondheid van mensen, maar de voedingswaarde van ons eten is de afgelopen jaren flink gedaald. Uit tabellen bleek dat er bij producten als broccoli, bonen en aardappelen een duidelijke afname is van vitamines en sporenelementen. Een voorbeeld: in 1914 bevatte een appel twee keer zoveel calcium als tegenwoordig, om over de hoeveelheid magnesium en ijzer nog maar te zwijgen; om evenveel magnesium binnen te

krijgen, moet je inmiddels vijf appels eten, voor dezelfde hoeveelheid ijzer eenentwintig. Voedingssupplementen kunnen dit tekort moeilijk compenseren, omdat je het grootste deel daarvan uitplast. Veel beter is het als de nodige voedingsstoffen via de bodem in de plant komen. Een gezonde bodem levert namelijk mineralen op maat. De wortels van de plant scheiden stoffen uit die bacteriën en schimmels aan het werk zetten. Zo krijgt de plant gedoseerd voedingsstoffen binnen die hij nodig heeft: stikstof, fosfor, mineralen et cetera. Daarom is koeienpoep ook zulke vruchtbare mest: daar zit van alles in. Telkens als het regent, spoelt er een klein beetje van de stoffen uit de vlaai naar de wortels van de plant. Maar sinds de mens kunstmest heeft uitgevonden, krijgt de plant in één keer een shot stikstof, waardoor hij een groeisprint ondergaat. De mensen zijn hier gelukkig mee want de gewassen groeien sneller, maar voor de wortels, die het meest wezenlijke onderdeel van een plant vormen, is het funest: die blijven klein waardoor ze niet meer de juiste mineralen opnemen. De groei blijft achter met als gevolg dat men gaat bijmesten. Hierdoor verandert het evenwicht in de bodem en worden planten bevattelijker voor ziekten. Zo krijgt men bijvoorbeeld meeldauw en luizen als stikstof de overhand heeft, en ook de grond wordt daar zuur van. In de wijde omtrek van intensieve veeteelt en landbouw sterft inmiddels de kalkminnende flora uit en vele korstmossen en paddestoelen zijn op de Rode Lijst van bedreigde soorten beland.

De boeren en wetenschappers van het NVLV bewijzen dat het anders kan. Zij pleiten voor levende, biologisch actieve bodems zonder kunstmest en werken daarom met compost, wormen en goede bacteriën zoals de melkzuurbacterie. Dit maakt – zoals iedereen die een tuintje heeft, weet – de structuur van de grond rul, zodat de wortels van de plant tot diep in de aarde kunnen doordringen. De technische landbouw noemt deze methode 'alternatief', maar in feite heeft de mens al zesduizend jaar via deze methode geboerd. In 1910, toen de kunstmest net was uitgevonden, hebben bodemdeskundigen gewaarschuwd voor grote problemen, als we dit middel zouden gaan gebruiken. Na de Tweede Wereldoorlog riep men 'nooit meer honger' en vonden de technische landbouw en veeteelt een antwoord in zogenaamde hulpmiddelen als kunstmest, krachtvoer en pesticiden. Vanaf dat moment is de humusvoorziening van de bodem zestig jaar lang verwaarloosd. Kennis daarover bestaat nog wel, maar ligt verscholen in boeken van vóór de Tweede Wereldoorlog. Gelukkig zijn er boeren die terugwillen naar dit gezonde boerenverstand.

De kunst van het boeren

Niet alleen voor planten geldt dat een evenwichtige groei ziektes beperkt, de productie bevordert en leidt tot een beter eindproduct, hetzelfde geldt voor dieren. Dat bewees het verhaal van een veehouder uit de buurt van Abcoude, opgevoed en geschoold als intensieve boer. Zijn vader was voorloper op het gebied van stikstofgebruik met ligboxen en mestkelders, maar de gevolgen bleven niet uit: de koeien werden niet oud, de structuur van het land ging achteruit en er kwam steeds vaker een veearts op het erf. De zoon besloot het roer om te gooien. Hij ging terug naar de natuurlijke basis van dier en milieu, en is inmiddels een van de meest extensieve bedrijven in zijn omgeving.

Een soortgelijk voorbeeld kwam van een boer uit het Brabantse Zeeland, die op zijn veebedrijf de kunstmeststikstof van vijfhonderd kilo per jaar reduceerde tot nul, zonder dat de productie daalde. Door geen rooibouw meer te plegen en het zelfregulerende systeem van de natuur aan te spreken, verhoogt hij de vitaliteit van het immuunsysteem van de dieren en de natuurlijke weerstand van de bodem, waardoor het minder nodig is die op te lappen met pesticiden en antibiotica. Zo kan de cirkel weer gezond worden.

Aan het eind van de themadag kregen de bezoekers een gedicht mee van Guillaume van der Graft, met daarin de gedachte dat God ten diepste een boer is. Dat was ook mijn eigen conclusie. De mens denkt alles beter te weten en sleutelt aan de schepping voor meer productie en geldelijk gewin, maar de wereld is niet voor niets zo geschapen. In de basis is de wereld in balans. De natuurlijke kringloop is een ecologisch systeem waarin alles met elkaar samenhangt. Door enkel te focussen op één (productief) deel, gaat men voorbij aan alle andere onderdelen.

Kruisbestuiving van kennis

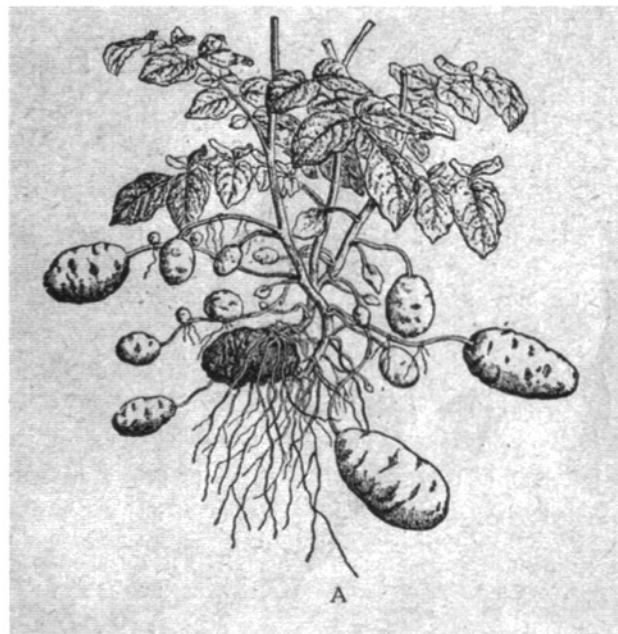
Hoe nuttig een netwerk van gemotiveerde vitaal denkende boeren is, bleek toen een van de bezoekers vroeg hoe de bijen in het ecologische systeem pasten. Een van de aanwezigen, die werkt op de school voor biologisch-dynamische landbouw, vertelde dat bijen, die nectar en stuifmeel verzamelen, ook micro-organismen zoals gisten en melkzuurbacteriën meenemen en verspreiden over de wei. De koeien die buiten lopen, krijgen daardoor meer van dit soort nuttige bacteriën binnen, met als gunstig gevolg dat hun mest melkzuurrijk is. Hopelijk heeft deze informatie een aantal van de boeren ertoe aangezet om bijen voortaan te ondersteunen.

Gelukkig bleef het op de landbouwdag niet alleen bij vrome praatjes en goede voornemens. De beleidsadviseur voor duurzame landbouw, werkzaam bij VROM, is al twee jaar in contact met het NVLV. Hij vertelde over het onderzoek van het Centrum voor Landbouw en Milieu, op basis waarvan boeren hun bedrijf vanaf dit najaar

kunnen laten certificeren en daarbij een bronzen zilveren of gouden kwalificatie kunnen ontvangen.

Maar de dag leverde meer verheugend nieuws op: Agrarische ondernemers, die volgens de natuurlijke kringlopen werken, blijken automatisch aan de milieucriteria te voldoen. En wetenschappers hebben zelfs bewezen dat bedrijven die het ecologisch gezien goed doen, het economisch gezien het beste doen. Het blijkt dus heel goed mogelijk om via duurzame vormen van landbouw een rendement van honderd procent of meer te behalen. Dat biedt perspectief op een toekomst waarin op grote schaal gehoor kan worden gegeven aan de oproep van Wijffels: productie en consumptie zo organiseren dat het binnen het natuurlijk draagvermogen van de aarde past.

Meer informatie op www.netwerkvlv.nl

Alles kan veranderen in een dag

Alles kan veranderen in een dag
als de auto's gaan grazen in de straten,
mooie glanzende koeien en schapen
en de verkeerslichten staan groen op gras.
Engelen als cowboys er tussendoor
houden zich bezig met de paardenkrachten,
want God, God in het diepst van zijn gedachten,
is een boer, dat is gewoon een boer.
Hij scheurt het asfalt als een grasland open,
in de riolen schieten vissen kuit,
wat dood is doet hij ademen en lopen,
maakt van metaal een zacht kloppende huid.
Het zal ontroerend zijn om te aanschouwen
als al die auto's ook kunnen herkauwen.

Guillaume van der Graft